

[B] **AUTOBIOGRAFIE IN NAVOLGING VAN SCORSESE. ARNON GRUNBERG NAAR AANLEIDING VAN FILMS**

Het is een wat misleidende ondertitel, *Arnon Grunberg over film*. Accurater zou zijn: *Arnon Grunberg naar aanleiding van films*. Dat is namelijk wat Grunberg doet in een groot deel van de 26 essays die zijn verzameld in de bundel *Buster Keaton lacht nooit*, en die (op één na) tussen 1996 en 2010 eerder verschenen in *NRC Handelsblad* of *Vrij Nederland*. Slechts spaarzaam gaat het over film als medium of over de besproken films aan sich. Grunberg gebruikt de films waarover hij door de redacties gevraagd werd te schrijven, of waarover hij zelf aanbod te schrijven, veeleer als aanleiding voor bredere overdenkingen.

Grunberg benadert de films dan ook allerminst zoals een filmcriticus dat zou doen. Sterker: de schrijver zet zich herhaaldelijk, impliciet of expliciet, af tegen de regels van de filmkritiek. Veel essays bestaan uit grote delen beschrijving, waarbij in enkele gevallen zelfs het eind van de film wordt weggegeven – volstrekt uit den boze in reguliere filmbesprekingen. En ook stilistische overwegingen, bijvoorbeeld over camerawerk of montage, zijn ver te zoeken. Enige uitzondering hierop is het werk van de acteur, waarover Grunberg zich diverse malen uitgebreid en meestal waarderend uitlaat. Maar direct in het eerste essay, een tamelijk negatieve bespreking van Larry Clarks *Kids* uit 1995, stelt hij: “(...) ik ga ervan uit dat behalve een verdwaalde student van de filmacademie niemand naar de film gaat voor interessant camerawerk of fraaie belichting.” En in zijn tekst over de autobiografie-via-filmbespreking *Il mio viaggio in Italia* van Martin Scorsese (duidelijk een held van Grunberg, en de enige regisseur van wie hier meerdere films worden besproken): “Critici doen graag aan opvoeding en verheffing, net als politici soms, al zijn ze daarbij stukken minder gevaarlijk dan politici. Critici wegen schoonheid zoals rechters onschuld. Maar van tijd tot tijd verschijnt er iemand, geen criticus maar een liefhebber, een dilettant als het ware, die een pleidooi houdt, niet voor zichzelf, dat is altijd verdacht, maar voor een onbekende, of voor een paar onbekenden. Voor derden.”

In veel van deze stukken is dat ook wat Grunberg doet: een pleidooi houden, een lans breken voor een film. Vrijwel altijd laat hij de lezer achter met enthousiasme, met zin om de besproken film (of films, want Grunberg haalt er regelmatig andere titels bij) zelf te gaan zien. Zelfs die negatieve bespreking van *Kids* nuanceert Grunberg in een nieuw naschrift bij het stuk (het enige in de bundel), dat weliswaar kritisch over de film blijft, maar die kritiek zodanig inbedt dat de film meer dan in het originele stuk het zien waard lijkt.

Scorsese's documentaire en het essay daarover kunnen overigens gezien worden als richtinggevend voor de bundel als geheel. Naar analogie met *Il mio viaggio in Italia* noemt Grunberg deze verzamelde stukken in de verantwoording aan het slot van de bundel een vorm van autobiografie (“Aan meer autobiografie heb ik voorlopig geen behoefte.”). Niet voor niets verwijst de titel van deze bundel terug naar de eerdere essayverzameling *De troost van de slapstick* (1998), een bundeling van Grunbergs essays over film (maar ook theater, literatuur en beeldende kunst) uit de periode 1994-1997. *Slapstickicoon* Buster Keaton zelf wordt in het nieuwe boek in ieder geval slechts twee keer zeer zijdelings genoemd, dus daar zal de titel niet vandaan komen.

Beide boeken maken via Grunbergs essays over andermans kunst vooral duidelijk hoe hij over zijn eigen werk denkt. Daarbij gaat het zelden om *hoe* er verteld wordt, maar vooral en in de eerste plaats om *wat* er verteld wordt. Grunberg richt zich op de elementen die film en literatuur gemeen hebben: plot en karakters. De grotere tijdsspanne die deze nieuwe bundel beslaat, en de chronologische ordening van de stukken, maakt de ontwikkeling die Grunberg als schrijver in deze periode doormaakt duidelijk zichtbaar, en vooral de verschuivingen in zijn interesses.

In pakweg het eerste kwart van de stukken staat vooral Grunbergs onderzoek naar de grenzen van en overlap tussen feit en fictie centraal. Hij schrijft over films waarin de relatie tussen realiteit en verhaal schimmig zijn, waarin karakters hun eigen realiteit creëren. Daarbij blijkt zijn pen scherp als altijd, zijn vaste hand met de *onliner* onverminderd. Over *Wag the Dog*, bijvoorbeeld, waarin filmproducent Stanley Motss door de Amerikaanse overheid gevraagd wordt een oorlog te fabriceren: “Een levende, maar niet

helemaal werkelijkheid geworden waarheid.” Het op de romans van Patricia Highsmith gebaseerde *The Talented Mr. Ripley*, over meesteroplichter Tom Ripley: “Als je talent maar groot genoeg is kun je kennelijk bluffen met de waarheid, je vertelt mensen hoe het echt zit en ze geloven je toch niet.” Over Billy Wilders klassieker *Sunset Blvd.*: “Norma Desmond leidt aan *Realitätsverlust*, ze leeft in haar eigen fictie en in Joe Gillis herkent ze nieuw bloed om die fictie levend te houden.”

Na 2001 verandert er iets – al kan men zich dan natuurlijk afvragen of dit vanuit Grunbergs eigen interesses voortkomt, of uit de insteek van de redacties voor wie hij schrijft. Hoe dan ook: de onderwerpen worden politieker, sociologischer; grote onderwerpen als religie (Mel Gibsons *The Passion of the Christ*, waarin Grunberg 9/11-terrorist Mohammed Atta vergelijkt met Christus) en de liefde (Mike Nichols' *Closer*, over overspel en liefde als transactie) dringen zich duidelijker naar de voorgrond. In zijn besprekingen van films als *Gangs of New York*, *World Trade Center* en *Letters from Iwo Jima* richt Grunberg zijn pen expliciet op de stand van hedendaags Amerika, zoals ook de filmmakers wier werk hij bespreekt dat doen.

Zo is deze bundel niet in de eerste plaats een verzameling essays over film, maar een staalkaart van Grunbergs oeuvre, een inventaris van zijn stokpaardjes en thema's, en een kijkwijzer voor wie daar voorbij wil.

JOOST BROEREN

ARNON GRUNBERG, *Buster Keaton lacht nooit*, Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam, 2013, 256 p.
